1. భారత రాజ్యాంగ సభ యొక్క నిర్మాణం మరియు కార్యకలాపాలను విమర్శాత్మకంగా విశ్లేషించండి. భారత ప్రజల విభిన్న ఆకాంక్షలను అది ఎంతవరకు ప్రతిబింబించిందో వివరించండి?

పరిచయం

స్వతంత్ర భారత రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించే బాధ్యత కలిగిన రాజ్యాంగ సభ అపారమైన ప్రాముఖ్యత కలిగిన సంస్థ. అయితే, దాని కూర్పు మరియు పనితీరు, ముఖ్యంగా భారతదేశంలోని జనాభాకు దాని ప్రాతినిధ్యం గురించి క్లిష్టమైన మూల్యాంకనానికి తెరిచి ఉంది.

కూర్పు:

ఆ సభ 1946 కేబినెట్ ప్రణాళిక ప్రకారం ఏర్పాటు చేయబడింది. వివిధ సమాజాల ప్రతినిధిత్వాన్ని కల్పించాలనే లక్ష్యంతో అది ఏర్పడినప్పటికీ, దాని నిర్మాణంలో అనేక పరిమితులు ఉండేవి.

- **పరోక్ష ఎన్నికలు:** సభ్యులను ప్రజలు నేరుగా ఎన్నుకోలేదు, కానీ పరిమిత ఓటు హక్కుపై ఎన్నికైన ప్రాంతీయ శాసనసభల సభ్యులచే ఎన్నుకోబడ్డారు. ఇది ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని పరిమితం చేస్తూ ఉన్నత వర్గాల వైపు ప్రాతినిధ్యం వక్రీకరించే అవకాశం ఉంది.
- **పరిమిత ఓటు హక్కు:** పరిమిత ఓటు హక్కు అంటే జనాభాలో ఎక్కువ భాగం, ముఖ్యంగా మహిళలు, నిమ్న కులాలు మరియు ఆర్థికంగా వెనుకబడిన వారు, రాజ్యాంగ సభను పరోక్షంగా ఎన్నుకునే ఎన్నికల ప్రక్రియ నుండి మినహాయించబడ్డారు. ఇది నిస్సందేహంగా వారి ఆకాంక్షల ప్రాతినిధ్యం పరిమితం చేసింది.
- **రాచరిక రాష్ట్రాల ప్రాతినిధ్యం:** సంస్థానాలకు కేటాయించిన 93 స్థానాలను ప్రజాస్వామ్య ప్రక్రియ ద్వారా కాకుండా పాలకులు నామినేషన్ల ద్వారా భర్తీ చేశారు. దీంతో అసెంబ్లీ ప్రాతినిధ్యం మరింత తగ్గింది, ఎందుకంటే ఈ నామినీలు తరచుగా ప్రజలకు కాదు, సంస్థాన పాలకులకు రుణపడి ఉంటారు.
- **కాంగ్రెస్ ఆధిపత్యం:** అసెంబ్లీ ఎన్నికలలో కాంగ్రెస్ పార్టీ గణనీయమైన మెజారిటీని గెలుచుకుంది. ఇది స్థిరత్వాన్ని మరియు ఏకీకృత దృక్పథాన్ని అందించినప్పటికీ, భిన్నాభిప్రాయాలను, మైనారిటీ దృక్పథాలను కూడా అణగదొక్కే అవకాశం ఉంది. ఇతర పార్టీలకు ప్రాతినిధ్యం ఉన్నప్పటికీ, కాంగ్రెస్ యొక్క అఖండ మెజారిటీ ద్వారా వాటి ప్రభావం పరిమితం చేయబడింది.
- **మహాత్మా గాంధీ లేకపోవడం:** జాతీయ ఉద్యమ నాయకుడిగా ఉన్నప్పటికీ, మహాత్మా గాంధీ రాజ్యాంగ సభలో సభ్యుడు కాదు. ఆయన తత్వశాస్త్రం నిస్సందేహంగా చాలా మంది సభ్యులను ప్రభావితం చేసినప్పటికీ, ఆయన ప్రత్యక్ష ఉనికి మరియు మార్గదర్శకత్వం లోపించింది.

పనితీరు:

ఈ పరిమితులు ఉన్నప్పటికీ, అసెంబ్లీ దాని పనితీరులో కొన్ని బలాలు కలిగి ఉంది:

- **కమిటీ వ్యవస్థ:** ముఖ్యంగా బి.ఆర్. అంబేద్కర్ నేతృత్వంలోని ముసాయిదా కమిటీని విస్తృతంగా ఉపయోగించడం వల్ల రాజ్యాంగంలోని వివిధ అంశాలను వివరంగా పరిశీలించడానికి వీలు కల్పించింది. ఇది విభిన్న దృక్కోణాలను పరిగణనలోకి తీసుకునేలా చేసింది.
- **చర్చలు మరియు చర్చలు:** కీలకమైన అంశాలపై అసెంబ్లీలో తీవ్రమైన చర్చలు జరిగాయి. తరచుగా ఏకాభిప్రాయం కోరినప్పటికీ, భిన్నాభిప్రాయాలు కూడా వ్యక్తమయ్యాయి, ఇది రాజ్యాంగ నిర్మాణ ప్రక్రియను బలోపేతం చేయడానికి దోహదపడింది.

- **నిపుణుల చేరిక:** ఆ సభలో ప్రముఖ న్యాయనిపుణులు, న్యాయ నిపుణులు మరియు నిర్వాహకులు ఉన్నారు. సమగ్రమైన మరియు చట్టబద్ధమైన రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించడంలో ఈ నైపుణ్యం అమూల్యమైనది.
- **లక్ష్యాల తీర్మానం:** నెహ్రూ యొక్క లక్ష్యాల తీర్మానం రాజ్యాంగం యొక్క తాత్విక పునాదిని నిర్దేశించింది, న్యాయం, స్వేచ్ఛ, సమానత్వం మరియు సోదరభావాన్ని నొక్కి చెప్పింది. ఇది తదుపరి ముసాయిదా ప్రక్రియకు మార్గదర్శక చట్రాన్ని అందించింది.

విభిన్న ఆకాంక్షల ప్రతిబింబం:

భారత ప్రజల విభిన్న ఆకాంక్షలను అసెంబ్లీ ఎంతవరకు ప్రతిబింబిస్తుందనేది చర్చనీయాంశం. దీనిలో వివిధ వర్గాలు మరియు ప్రాంతాల సభ్యులు ఉన్నప్పటికీ, దాని కూర్పులోని పరిమితులు కొన్ని స్వరాలకు ప్రాతినిధ్యం తక్కువగా ఉండేలా చేశాయి. అణగారిన వర్గాల ఆందోళనలను కొంతమంది సభ్యులు లేవనెత్తినప్పటికీ, వాటికి తగిన శ్రద్ధ లభించకపోవచ్చు.

సానుకూల అంశాలు: ప్రాథమిక హక్కులు, మైనారిటీ రక్షణ మరియు సామాజిక న్యాయం కోసం నిబంధనలను చేర్చడం విభిన్న సమూహాల ఆకాంక్షలను పరిష్కరించే ప్రయత్నాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది.

ప్రతికూల అంశాలు: పరిమిత ఓటు హక్కు, ఒక పార్టీ ఆధిపత్యం, పరోక్ష ఎన్నికలు అంటే అసెంబ్లీ ప్రధానంగా సమాజంలోని రాజకీయంగా ఆధిపత్యం వహించిన మరియు సాపేక్షంగా ప్రాధాన్యత కలిగిన వర్గాల ఆకాంక్షలను ప్రతిబింబిస్తుంది. ముఖ్యంగా భూ సంస్కరణలు, కుల వివక్షత మరియు ఆర్థిక అసమానతలకు సంబంధించిన అత్యంత అణగారిన వర్గాల ఆందోళనలను అంతగా పరిష్కరించలేదు.

ముగింపు:

రాజ్యాంగ సభ ఆ కాలంలో ఉద్భవించింది, వైవిధ్యభరితమైన మరియు కొత్తగా స్వతంత్రంగా మారిన దేశానికి ప్రాతినిధ్యం వహించడంలో అపారమైన సవాళ్లను ఎదుర్కొంది. రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించే గొప్ప పనిని అది సాధించినప్పటికీ, దాని కూర్పు మరియు పనితీరులో లోపాలు ఉన్నాయి. విభిన్న ఆకాంక్షలను చేర్చడానికి అది ప్రయత్నాలు చేసినప్పటికీ, దాని ప్రాతినిధ్యం యొక్క పరిమితులు కొన్ని స్వరాలను, ముఖ్యంగా అణగారిన వర్గాల స్వరాలను తగినంతగా వినిపించలేదు. అందువల్ల, అది రూపొందించిన రాజ్యాంగం ఒక అద్భుతమైన పత్రం అయినప్పటికీ, దానిని సృష్టించిన సంస్థ యొక్క పరిమితులను గుర్తించడం, మరింత సమ్మిళితమైన మరియు ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యం కోసం కృషి చేయడం, కొనసాగించడం ముఖ్యం.

2. ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఉన్న ఇతర రాజ్యాంగాల నుండి భారత రాజ్యాంగాన్ని వేరు చేసే ముఖ్య లక్షణాలను వివరించండి.

పరిచయం

1950లో ఆమోదించబడిన భారత రాజ్యాంగం ప్రపంచంలోనే అతి పొడవైన మరియు అత్యంత వివరణాత్మకమైన లిఖిత రాజ్యాంగాలలో ఒకటి. భారతదేశం యొక్క వైవిధ్యమైన సామాజిక-రాజకీయ మరియు చారిత్రక సందర్భంలో పాతుకుపోయిన దాని ప్రత్యేక లక్షణాలు, దీనిని ప్రపంచవ్యాప్తంగా ఉన్న ఇతర రాజ్యాంగాల నుండి వేరు చేస్తాయి.

భారత రాజ్యాంగం యొక్క ముఖ్య లక్షణాలు

1. పొడవు మరియు వివరాలు

- భారత రాజ్యాంగం అతి పొడవైన వాటిలో ఒకటి, 448 అధికారణాలు (ఇప్పటి వరకు) 25 భాగాలుగా విభజించబడ్డాయి. కొత్తగా స్వతంత్రంగా, వైవిధ్యంగా మరియు బహుభాషా దేశం యొక్క సంక్లిష్టతలను పరిష్కరించాల్సిన అవసరానికి దీని పొడవు ఆపాదించబడింది.

2. దృఢత్వం మరియు వశ్యత కలయిక

- రాజ్యాంగంలోని కొన్ని నిబంధనలు కఠినంగా ఉన్నప్పటికీ (సవరణలకు ప్రత్యేక విధానం అవసరం, ఉదా. అధికరణం 368), మరికొన్ని సరళమైనవి మరియు సాధారణ చట్టం ద్వారా సవరించబడతాయి. ఈ సమతుల్యత రాజ్యాంగ స్థిరత్వాన్ని కొనసాగిస్తూ అనుకూలతను అనుమతిస్తుంది.

3. బలమైన కేంద్రంతో సమాఖ్య నిర్మాణం

- భారతదేశం రాష్ట్రాలు మరియు కేంద్ర ప్రభుత్వం అధికారాలను పంచుకునే పాక్షిక సమాఖ్య వ్యవస్థను అనుసరిస్తుంది, కానీ రాజ్యాంగం కేంద్ర ప్రభుత్వానికి ఎక్కువ అధికారాన్ని ఇస్తుంది (ఉదాహరణకు, రాష్ట్ర శాసనసభలను రద్దు చేసే అధికారం). ఈ కేంద్రీకరణ US లేదా స్విట్జర్లాండ్ వంటి ఇతర సమాఖ్య వ్యవస్థలతో పోలిస్తే ప్రత్యేకమైనది.

4. పార్లమెంటరీ ప్రభుత్వ వ్యవస్థ

- అమెరికా వంటి దేశాలలో కనిపించే అధ్యక్ష వ్యవస్థలకు భిన్నంగా, భారతదేశం పార్లమెంటరీ వ్యవస్థను అవలంబిస్తుంది, దీనిలో కార్యనిర్వాహక వర్గం (ప్రధానమంత్రి మరియు మంత్రుల మండలి) శాసనసభ నుండి తీసుకోబడుతుంది. ఈ వ్యవస్థ సమిష్టి బాధ్యతను నొక్కి చెబుతుంది.

5. లౌకిక రాష్ట్రం

- భారతదేశం ఒక లౌకిక దేశం, అంటే రాష్ట్రానికి అధికారిక మతం లేదు మరియు అన్ని మతాలను సమానంగా చూస్తుంది.ఇస్లాం లేదా క్రైస్తవ రాష్ట్రాల వంటి మతాన్ని రాష్ట్రంతో ముడిపెట్టిన దేశాలతో ఇది విభేదిస్తుంది.

6. స్వతంత్ర న్యాయవ్యవస్థ

- భారతదేశంలో న్యాయవ్యవస్థ శాసనసభ మరియు కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థల నుండి స్వతంత్రంగా ఉంటుంది. దాని న్యాయ సమీక్ష అధికారం విస్తృతమైనది. భారత సుప్రీంకోర్టు రాజ్యాంగానికి విరుద్ధమైన చట్టాలను కొట్టివేసే అధికారం కలిగి ఉంది, ఈ లక్షణం ప్రాథమిక హక్కుల రక్షకుడిగా ఉండటానికి వీలు కల్పిస్తుంది.

7. రాష్ట్ర విధానం యొక్క ప్రాథమిక హక్కులు మరియు ఆదేశిక సూత్రాలు

- రాజ్యాంగం ఒక ప్రత్యేకమైన ద్వంద్వ పాలనా చట్రాన్ని కలిగి ఉంది: ప్రాథమిక హక్కులు (న్యాయబద్ధమైనవి) మరియు రాష్ట్ర విధాన ఆదేశిక సూత్రాలు (న్యాయరహితమైనవి). ప్రాథమిక హక్కులు వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛలకు హామీ ఇస్తుండగా, ఆదేశిక సూత్రాలు సంక్షేమ రాజ్యాన్ని సృష్టించడంలో ప్రభుత్వాన్ని మార్గనిర్దేశం చేస్తాయి.

8. సార్వత్రిక ప్రాప్తవయస్క ఓటు హక్కు

- భారత రాజ్యాంగం 18 సంవత్సరాలు మరియు అంతకంటే ఎక్కువ వయస్సు ఉన్న పౌరులందరికీ, వారి కులం, మతం, లింగం లేదా సంపదతో సంబంధం లేకుండా ఓటు హక్కును మంజూరు చేస్తుంది. ఈ సమ్మిళితత్వం ఓటు హక్కులు పరిమితంగా ఉన్న లేదా సార్వత్రికం కాని అనేక దేశాల నుండి దీనిని వేరు చేస్తుంది.

9. ఏక పౌరసత్వం

- ద్వంద్వ పౌరసత్వం అనుమతించబడిన US వంటి దేశాల మాదిరిగా కాకుండా, భారతదేశం ఒకే పౌరసత్వాన్ని అందిస్తుంది. అన్ని పౌరులు వారు ఏ రాష్ట్రానికి చెందినవారైనా, భారతదేశ పౌరులే.

10. అధికార వ్యవస్థ నిర్మాణం

- భారత రాజ్యాంగం బలమైన మరియు శాశ్వతమైన అధికార వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేస్తుంది, ఇది రాష్ట్ర పనితీరుకు కేంద్రంగా ఉంటుంది. రాజకీయ మార్పులతో సంబంధం లేకుండా పాలనలో కొనసాగింపును నిర్ధారించడానికి ఈ నిర్మాణం రూపొందించబడింది.

11. అత్యవసర నిబంధనలు

- యుద్ధం, బాహ్య దురాక్రమణ లేదా అంతర్గత కల్లోలం వంటి సందర్భాల్లో జాతీయ లేదా రాష్ట్ర అత్యవసర పరిస్థితిని విధించడానికి భారతదేశం అధికారణాలు 352-360 కింద ప్రత్యేక నిబంధనలను కలిగి ఉంది. ఈ నిబంధనలు క్లిష్టమైన పరిస్థితులలో రాష్ట్ర, కేంద్ర అధికారుల మధ్య అధికార సమతుల్యతను గణనీయంగా మార్చగలవు.

ముగింపు

భారత రాజ్యాంగం దాని సరళత, వివరణాత్మక నిబంధనలు, సమాఖ్య మరియు ఏకీకృత లక్షణాల కలయికతో విభిన్నంగా ఉంటుంది. ఇది భారతదేశం యొక్క ప్రత్యేకమైన సామాజిక-సాంస్కృతిక, రాజకీయ సవాళ్లను పరిష్కరించడానికి, అత్యంత వైవిధ్యమైన దేశంలో స్థిరత్వం మరియు ఐక్యతను నిర్ధారించడానికి రూపొందించబడింది. ప్రజాస్వామ్య సూత్రాలను పరిరక్షిస్తూ మారుతున్న అవసరాలకు అనుగుణంగా మారే రాజ్యాంగ సామర్థ్యం దాని నిర్వచించే లక్షణాలలో ఒకటిగా మిగిలిపోయింది.